

statirao prevagu štokavskog nad čakavskim narječjem u doba protivureformacije, autor nije uvijek iskorištio noviju literaturu, npr. radove F. Fanceva. Isto tako govoreći o raznim aspektima hrvatske književnosti drži se pretežno stare naučne literature: Jagića, Broza, Šurmina i dr. Tako se dogodilo da kad npr. govori o najstarijim hrvatskim štampanim knjigama ne zna ništa o glagoljskom brevijaru iz g. 1491. (kosinjskom), naprotiv govori o glagoljskom misalu iz 1509. Pošto je period takmičenja između crkvenoslavenske (na kraju rusificirane) tradicije i ambicija narodnog, bosansko-dubrovačkog književnog jezika prepričao do sredine XVIII stoljeća, autor se opširnije zadržao na vrhuncu sukoba, oličenog u polemici Stjepan Rosa — Matej Karaman. Bilo je to korisno, jer npr. Rosina uloga, rad i stavovi nisu kod nas jasno bili predstavljeni ni poslije rasprave M. Vanina. Rosa je priredio i Lekcionar i prijevod Sv. pisma na bosansko-dubrovačkoj jezičnoj osnovi (što je sve ostalo u rukopisima), g. 1746. podnio je Propagandi svoje *Notae*, primjedbe na Bandulavićev i na Kašićev Lekcionar, a pred njima raspravu *Praenotationes* u kojoj je iznio cjelokupno svoje shvaćanje o književnom i crkvenom jeziku. Posve nekritički pokušava dokazati da je izvorni slavenski jezik najbolje sačuvan u bosanskom narječju i da on treba da bude književni i crkveni jezik; crkvenoslavenski jezik je iskvaren, njegovi počeci uopće nisu slavenski (izraz »slavus« i u pismu pape Ivana VIII i drugdje njemu je bosansko-dalmatinski); prijevod svetih knjiga postojao je kod Hrvata i Srba već prije Metodija; Konstantin Filozof, izumilac slavenskog pisma nije identičan s Ćirilom, Metodijevim bratom itd. Posebno se Rosa okomio na Karamanov glagoljski Misal što je izašao 1741, i to u novom podnesku Propagandi g. 1750. pod naslovom *Annotazione in ordine alla versione detta slava del messale romano* itd. Vatikanski i dubrovački rukopisi na koje se pozivaju stariji autori danas se mogu pronaći, tako da su i Japundžić i Graciotti rekonstruirali Rosin sadržaj po Karamanovim citatima u njegovoj velikoj obrambenoj raspravi *Identità della*

lingua litterale slava itd. koju je podnio Propagandi 1853. Autor pitanje iznosi sadržaj Karamanovih argumenata, osobito u koliko se odnose na problem književnog jezika kod Hrvata. Karamanu nije bilo teško oboriti Rosine argumente o starini bosanskog narječja kao i ostale njegove fantazije, ali je i sam podlegao zastarjelim mišljenjima o južnoslavenskoj autohtonosti staroslavenskog jezika, o jeronimskom podrijetlu glagoljice, o potrebi da se crkvenoslavenski (i to u ruskoj redakciji) održi ne samo u crkvenim knjigama nego i u drugoj književnosti itd. Uza sav uspjeh što ga je Karaman postigao kod pape Benedikta XIV, ipak je to bio labudi pjev crkvenoslavenske književnojezične struje, jer je prodor narodnog jezika i nova nauka stvari stavila na svoje mjesto.

Vj. Š.

OXFORD SLAVONIC PAPERS.

Edited by S. Kononov. Clarendon Press, Oxford.

VOLUME X (1962)

B. A. UNBEGAUN. *The language of moscovite Russia in Oxford vocabularies* (46—59). Rukopisi rječnika Ridley-a i James-a čuvaju se u Bodleian Library u Oxfordu. Unbegaun specijalnu pažnju posvećuje leksikografskom radu Richarda James-a, koji je bio u Rusiji od 1618—1620. kao kapelan u ambasadi kod g. Dudley-a Digges-a. James je boravio uglavnom na sjeveru, u gradu Kolmograd (sada Kolmogory). Za razliku od Ridley-a, koji je sastavio rusko-engleski rječnik od oko 6.000 riječi, James je zapisivao ruske izraze koje je ondje čuo, ali ne elementarne, koje je on dobro znao, već pretežno neobične i rijetke izraze, kao i tehničke termine (ukupno 2.176 riječi). Mnogi od ovih izraza snabdjeveni su detaljnim objašnjenjem naziva predmeta i stvari, pojmova iz religije, folkloru, a ponekad i iz historije. Prof. B. A. Larin priredio je izdanje James-ovog rječnika (Русско-английский словарь-дневник Ричарда Джемса 1618—1619, Ленинград, 1959, стр. 423) uključivši tu leksički komentar, a

fabetni indeks ruskih riječi, fonetsku analizu James-ovog obilježavanja, kao i fotoreprodukciju rukopisa. U ovoj raspravi Unbegaun daje kritički osvrt na Larinovo izdanje, ispravljajući i precizirajući pri tome neka njegova tumačenja. Posebno se autor zaustavlja na nizu veoma interesantnih izraza kao npr. *novgorodka* = stoti dio rublja, *den'ga* = dvjestoti dio rublja, *kopejka* = 2 den'ga, *pirog* = četvrt den'ga; *vintoval* = dio puške; ili na pojedinim uličnim izrazima kao *rozboinik* = razbojnik, *tat'* = lopov, *kradljivac*, *vor* = ranije skitnica, *lupež*, u James-ovo vrijeme dobiva novo značenje: lopov, *kradljivac*, *slizovka* i *stukolovka* = skitnica, *bludnica*, *uličarka*, *fanty* = trik, *smicalica*; *dijelovi odjeće*: *portki* i *štany* = hlače, *kondrike* = štit na kapi; *kisel'* = kiselj i sl.

VOLUME XII (1965)

SIR CECIL PARROTT, *Great Moravia in the light of recent archaeological excavations* (1—20). Sistematska iskopavanja čeških i slovačkih arheologa, koja su otpočela još 1948. godine, bacila su novu svjetlost na historiju Velikomoravske države i pokazala funkcioniranje niza centara u Moravskoj u prvoj polovici IX stoljeća, postojanje moćne slavenske države sa političkom i ekonomskom organizacijom, sa visokom duhovnom kulturom i visokim stupnjem civilizacije i sa već veoma izdiferenciranom socijalnom strukturom društva. Najveća otkrića učinjena su u južnoj Moravskoj, u oblasti lokaliteta od Olomouca kod Starog Města blizu Uherskog Hradišta, kod Mikulčice i kod Phanskog blizu Břeclava. Otkriće 16 kamenih crkava na ovom području radikalno je izmijenilo tradicionalno mišljenje o Velikoj Moravskoj i pokazalo da je kršćanstvo uhvatilo mnogo dublje korijena u Moravskoj tokom prve polovice IX v. nego što se to dosada pretpostavljalo. Crkva u Modru sa svojim specifičnim oblicima podsjeća na tip crkve veoma rasprostranjene u keltskoj Britaniji, te je veoma moguće da je bila sagrađena pod utjecajem jedne irsko-škotske misije. Njena gradnja mora se datirati najranijim početkom IX v., jer je utje-

caj irsko-škotskih misionara slabio u biskupiji Passau poslije toga perioda. Usprkos mnogobrojnim iskopanim grobnicama sa bogatim ornamentom i nakitom, arheolozi ne mogu dati siguran odgovor gdje je točno bilo Rostislavljevo utvrđenje, prema tradiciji zvano Veligrad, mjesto Metodijeve rezidencije i njegov grob, kao ni lokacija moravske tvrđave u Dowinu, gdje je Rostislav bio prisiljen kapitulirati pred Francima. Velikomoravska država bila je potpuno paralisana prodorom Mađara i odcijepljena od Južnih i Istočnih Slavena. Postepeno tokom X v. naselja su se pretvarala u ruševine, a politička moć se premjestila iz Moravske u Češku, te su ove zapadnoslavenske zemlje došle pod isključivi utjecaj zapadne kulture.

VOLUME XIII (1967)

D. S. LIHAČEV napisao je svoj članak *The type and character of the byzantine influence on old russian literature* (14—32) u planu široke kulturno-historijske koncepcije, obuhvatajući veoma bogato niz interesantnih zapažanja historijsko-književnih činjenica. U historiji bizantskog utjecaja na Rusiju autor izdvaja četiri stadija. Prvi stadij je prethodio oficijalnom primanju kršćanstva u Rusiji. U ovom periodu veze Bizanta i Rusije svodile su se uglavnom na trgovačke kontakte stanovništva sa obala Crnog mora — u Tmutorokanu i Krimu — sa Grčkom i na lične kontakte Bizantije i slavenskih vojnika u varjaškim odredima, bilo da su oni bili u službi Imperije ili da su se borili protiv nje. Drugi stadij obuhvata period između oficijalnog primanja kršćanstva u Rusiji i tatarske naježde, što je značilo razvitak kršćanske civilizacije u Rusiji. Treći period je od XIV do pol. XV v. — doba tzv. II južnoslavenskog utjecaja. Posljednji stadij bizantskog utjecaja na Rusiju počinje poslije propasti Imperije. Lihačev se specijalno zaustavlja na drugom periodu i pri tome podvlači da bi sa više aspekata bilo pravilnije govoriti o presađivanju bizantske kulture na slavensko tle nego o kulturnim utjecajima. Kulturne crpe prilikom ove transplantacije otpo-

činju u novoj sredini jedan novi ciklus razvoja, a ponekad zadobivaju i svježiji sadržaj i stvaraju nove forme. Istočna i južnoslavenska književnost, sastavljene od prijevodnih, kompilatorskih ili originalnih djela, u cjelini predstavljaju neobičnu homogenost, stvorenu na »principu selekcije«, ali ne u Bizantu, već u slavenskim zemljama. Autor podvlači da su u stvaranju ove slavenske recenzije bizantske kulture imali udjela i prijevodi sa hebrejskog, latinskog i sirske. Ipak sva objašnjenja nisu uvijek u potpunosti uvjerljiva, kao npr. ponavljanje hipoteze Speranskog o zajedničkom južnoslavensko-ruskom prijevodu Prologa.

D. S. LIHAČEV, *The authenticity of the Slovo o polku Igoreve-a brief survey of the arguments* (33—46). Autor iznosi najvažnije argumente pristalica i protivnika autentičnosti »Slova«, ne dajući pri tome definitivni sud, ali zastupajući tezu o autentičnosti kao očiglednijoj. Prema Lihačevu postoji bar 6 slučajeva tekstološke koincidencije između Slova, Zadonščine i Ipatijevske kronike, što on tumači sekundarnim nastankom Zadonščine, koja se nije ugledala na Ipatijevsku kroniku, nego na Slovo, a ovo posljednje je vjerojatno moralo biti pod utjecajem Ipatijevske kronike. Tekstološki dokaz autentičnosti Slova predstavlja i glosa u Pskovskom Apostolu iz 1307. god., veoma bliska jednom odlomku Slova. Ogroman broj paralela u individualnim likovima, obrtima i pojedinim izrazima u Slovu i u staroruskoj literaturi, a također u ukrajinskom, bjeloruskom i srpskom folkloru govorile bi u prilog prioriteta Slova. Međutim ta nesuglasnost između Slova i ruske književnosti XII st., kako misli Lihačev, leži upravo u ortografiji i gramatičkim oblicima, koje su izdavači vrlo često mijenjali, da bi jezik djela prilagodili pravilima XVIII st., a u nekim slučajevima su i pogrešno shvatili tekst. U pogledu žanra Slovo nema paralele u XII v., kao ni Poučeniye V. Monomaha ili Molenije D. Zatočnika, te po svome visokom književnom nivou izlazi iz okvira književnosti XII v., kao i sva velika djela svih vremena. Bez obzira na jačinu argumenata D. S. Li-

hačeva, pitanje autentičnosti Slova o polku Igoreve ostaje još uvijek otvoreno.

*

Nova redakcija časopisa: Robert Auty, J. L. I. Fennell i J. S. G. Simmons počela je od 1968. godine izdavati novu seriju OXFORD SLAVONIC PAPERS. Redaktor stare serije od 1950—1967. god. bio je S. Konovalov (od XI—XII toma pridružio mu se i J. S. G. Simmons). Ona je bila posvećena publikacijama originalnih priloga i dokumenata iz oblasti jezika, književnosti, kulture i historije Rusije i drugih slavenskih zemalja i izlazila je jedanput godišnje. Nova serija ovoga časopisa uglavnom će slijediti prethodnu, kako u sadržajnom pogledu, tako i u formalnom (britanski sistem ćirilske transliteracije). Izmjenu bi predstavljalo uvođenje duplog naslova na engleskom i ruskom jeziku na prvoj naslovnoj strani omota. Sam omot je izrađen prema tipu originalnih matrica Fella i Ludolfa iz XVII stoljeća, koje se čuvaju u štampariji Oxfordskog univerziteta.

VOLUME I NS (1968)

J. L. I. FENNEL, *The Slovo o polku Igoreve; the textological triangle* (126—137). Članak predstavlja u neku ruku odgovor na radove D. S. Lihačeva i R. Jakobsona, koji između ostalih navode i argument tzv. »tekstološkog trokuta« poredeci Slovo sa Zadonščinom i Ipatijevskom kronikom. Podvrgnuvši analizi sve slučajeve tekstološke koincidencije kod Lihačeva i Jakobsona, Fennell dolazi do potpuno suprotnih zaključaka. On daje alternative: da je autor Zadonščine namjerno izbjegao elemente Ipatijevske kronike u Slovu ili da Zadonščina nije uopće bila pod utjecajem Slova. Prva od ovih alternativa je potpuno nevjerovatna. Fennell ostaje pri drugoj, naime, da nije Zadonščina bila pod utjecajem Slova, nego obratno. Problem »tekstološkog trokuta«, po njegovom mišljenju, dopušta samo jedno rješenje: Slovo je imalo kao svoje izvore oba teksta: i Ipatijevsku kroniku i Zadonščinu i oni su utjecali na Slovo nezavisno jedan od drugoga.

G. H. WORTH u raspravi *The Church Slavonic Elements in Rus-*

sian (1-11) postavlja problem crkvenoslavenizama u ruskom jeziku, imajući pri tome u vidu dva neriješena usko povezana problema: genezu ruskog književnog jezika i ulogu crkvenoslavenizama u suvremenom ruskom jeziku. Prvi zadatak u rješavanju postavljene problematike predstavlja registracija što je moguće potpunija leksičkih slojeva crkvenoslavenškog i ruskog u svim periodima, prije svega utvrđivanje apstraktnog rječnika u ruskocrkvenoslavenškim izvorima. U novije doba lingvističke metode ušle su u jedan novi stadij rada po kolektivima sa primjenom mašinskog istraživanja kompjuterima. U ovom leksikografskom radu moderni tip priručnika predstavljaju tzv. morfemski rječnici. Takav rječnik urađen je u Kaliforniji pod rukovodstvom: Dean S. Worth, A. S. Kozak, D. B. Johnson, *Materials for the Study of Russian Morphology*, Los Angeles, 1968. Worth predlaže novu strogu podjelu između crkvenoslavenizama i neoslavenizama u ruskom jeziku, predlažući novi termin »neoslavenizam« za sve riječi stvorene docnije unutar ruskog jezika s pomoću crkvenoslavenških morfema uz strogo izdvajanje od starih crkvenoslavenških pozajmica. Ovo gledište je potpuno različito od Vinokurova i Unbegauna, koji vide u crkvenoslavenizmima čitavo leksičko jedinstvo, čak i kada je samo

jedna od njihovih sastavnih morfema crkvenoslavenškog podrijetla.

ROBERT AUTY u svome radu *The medieval czech love-lyric* (12—26) zaključuje da pri sadašnjem stanju naših saznanja nije moguće dati definitivan odgovor na pitanja koja iskrstavaju pri proučavanju ljubavnih poema u srednjovjekovnoj Češkoj. Sumirajući vjerojatnosti koje su mogle biti utvrđene na osnovu samog materijala i teorija koje su do danas uznapredovale, osobito zaslugom Václava Černý-a, autor daje književnu analizu ove ljubavne lirike, stvorene u okvirima feudalnog društva. Većina od njih produkt je stapanja viteških elemenata; dijelom su načinjene na osnovu njemačkih modela — sa domaćom tradicijom narodne pjesme, a dijelom su nastale na kraljevskim i plemićkim dvorovima u Češkoj u XIV—XV v., dok su druge od njih opet više urbanog karaktera ili možda pripadaju obrazovanijoj i učenijoj sredini. Tradicionalni elementi koji su se ustalili u XV v. u ovoj vrsti srednjovjekovnog stvaralaštva traže nova izražajna sredstva sve do XVII stoljeća u slavenskim oblastima Češke i u sjevernoj Mađarskoj. Za proučavanje srednjovjekovne ljubavne lirike kod Čeha i Slovaka veoma su dragocjene dvije sačuvane zbirke: Oldřicha Kříža i Jánosa Fanchali-Jóba.

O. N.